

Bunlardan ilki nübüvvet inancına sahip olmayan Hint Brahmanistleri, ikincisi küçük bir zümre olan Arap hakimleridir. Üçüncü grubu Grek filozofları teşkil eder; bunlar da "hikmetin direkleri" olan mütekaddimîn ile (Thales, Anagsagoras, Anaksimenes, Empedokles, Pythagoras, Sokrat, Eflâtun'dan ibaret yedi filozof ve bunları takip edenler) Meşşâiler ve Stoalılar'dan meydana gelen müteahhirîndir. Dördüncü grup ise İslâm filozofları olup bunlar aslında İslâm'dan sonraki Acem hakimleridir (II, 58-60). Şehristânî, eserinin İslâm filozoflarına ayırdığı bölümünde on dokuz filozofun adını kaydeder ve bunların en büyüğünün İbn Sînâ olduğunu söyler (II, 158-159).

Gazzâlî ise filozofları başlıca üç sınıfa ayırır. Bunlardan dehriyye en eski filozoflardan olup yaratıcıyı inkâr etmiş ve âlemin ezeli olduğunu savunmuştur. İkinci sınıfı oluşturan tabiatçılar yaratıcının varlığını kabul etmekle birlikte ruhun ölümlü olduğunu ve yeniden hayata dönmeyeceğini ileri sürmüştür. dolayısıyla âhîret hayatını inkâr etmişlerdir. İlahiyatçılar diye adlandırılan üçüncü sınıf Sokrat, Eflâtun ve Aristo'nun da dahil olduğu müteahhirîn devri filozoflarıdır. Bunlar dehrî ve tabiatçı filozofları eleştirmişler, ayrıca Aristo da Sokrat ve Eflâtun'u tenkit etmiştir. Bununla birlikte Gazzâlî, hem bu filozofları hem de onların izinden giden Fârâbî ve İbn Sînâ gibi İslâm filozoflarını tekfir etmiştir (*el-Münkiz mine'd-çalâl*, s. 18-22).

İbn Rüşd'ün filozofları savunan karşı görüşlerine rağmen Gazzâlî'nin onları eleştirip tekfir etmesi esasen kelâmcılar, mutasavvıflar, fukaha ve muhaddisler arasında mevcut olan olumsuz tavır daha da pekiştirmiştir. Birçok İslâm âliminin ve özellikle İbn Teymiyye ile diğer Selefiler'in filozoflara hücumunda, tanınmış İslâm filozoflarının İslâmî akıdelerle uzlaştırılması güç bazı görüşleri yanında kendilerine filozof süsü veren bir kısım kimselerin, bâtinî ve ibahî telakilerini felsefî görüş ve düşünceler şeklinde takdim etmelerinin de büyük tesiri olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

A. Lalande, *Vocabulaire technique et critique de la philosophie*, "philosophe" md.; Aristoteles [Aristo], *La Métaphysique* (trc. J. Tricot), Paris 1981, 993^b, 20-30; Eflâtun, *Devlet* (trc. Sabahattin Eyüboğlu — M. Ali Cimcoz), İstanbul 1985, 276^{a-c}, 581^{c-e}; a.m.f., *Sokrates'in Savunması* (trc. Teoman Aktürel, *Diyaloglar I* içinde), İstanbul 1982, 21^{b-e}; Kindî, *Resâ'il*, s. 97, 102, 172, 274; Ebû Bekir er-Râzî, *es-Sîretü'l-felsefiyye: "Filozofca Yaşama"* (trc. Mahmut Kaya), *Felsefe Arkiivi*, sy. 27, İstanbul 1990, s. 198-199; Fârâbî, *Taḥşîlû's-sa'âde*, Haydarâbâd 1345, s. 38-47, 95-98; a.m.f., *Risâle fîmâ yenbağî en yükkaddeim kafile te'allümü'l-felsefe: "Felsefe Öğreniminden Önce Bilinmesi Gereken Konular"* (trc. Mahmut Kaya), *Felsefe Arkiivi*, sy. 26, İstanbul 1987, s. 190; Gazzâlî, *el-Münkiz mine'd-çalâl* (nşr. M. Muhammed Câbir), Kahire, ts. (Mektebetü'l-Cündî), s. 18-22; İhvân-ı Safâ, *Resâ'il*, Beyrut 1376-77/1957, III, 356-357, 379, 455-456; IV, 36, 50, 79; Şehristânî, *el-Milel*, Beyrut 1395/1975, II, 58-61, 158-159.

HÜSEYİN AYDIN

FİNDİRİSKİ

(فندرِسكى)

Mîr Ebû'l-Kâsım b. Mîrzâ
Fındiriskî Hüseyin Esterâbâdî
(ö. 1050/1640-41)

İbn Sînâ geleneğine mensup felsefeci.

Esterâbâd şehrine bağlı Fındirisk köyünde doğdu. Safevî dönemi felsefecilerinin en önemlilerinden biri olup babası Mirza Beg ve dedesi Seyyid Sadreddin Esterâbâd'ın ileri gelenlerindedir. Fındiriskî'nin ilk tahsilini bu köyde tamamladığı tahmin edilmektedir. Daha sonra İsfahan'a giderek eğitimine burada devam etti.

Fındiriskî, çeşitli tarihlerde gittiği Hindistan'da İran asıllı Âzer Keyvân'ın öğrencileriyle kurduğu ilişkiler sonucunda Zerdüştlük, Budizm ve diğer Hint inançlarını yakından tanıdı. İran'da Safevî sul-

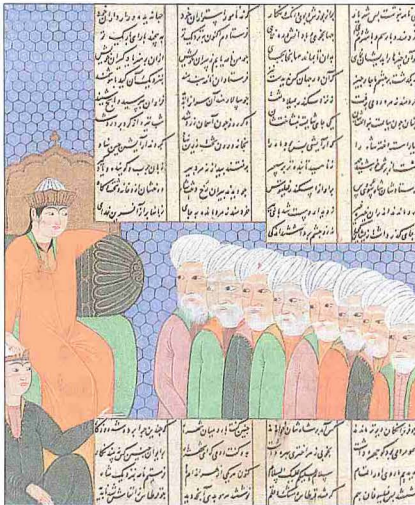
tanlarından Şah I. Abbas ve onun yerine geçen Şah Safî'den, Hindistan'a gittiğinde de Şah Cihan gibi Hint sultanlarından saygı ve itibar gördü. Bununla birlikte sūfî tabiatlı bir kişi olan ve giyim kuşamına pek dikkat etmeyen Fındiriskî'nin devlet büyükleri ve zenginlerle ilişkide bulunmaktan hoşlanmadığı anlaşılmaktadır.

İsfahan'da öğretim faaliyetinde de bulunan Fındiriskî'nin derslerinde İbn Sînâ'nın *eş-Şifâ* ve *el-Kānûn* adlı eserlerini okuttuğu nakledilmektedir. Bundan dolayı, XI. (XVII.) yüzyılda İran'ın fikir hayatında büyük rol oynayan ve Mîr Dâmâd, Şeyh Bahâeddin Âmilî, Feyz-i Kâşânî gibi şahsiyetlerin oluşturduğu İsfahan Mektebi'nin düşünürlerinden biri sayılır. Eserlerinin, kendisine büyük ilgi gösteren Şah Safî'nin kütüphanesine verilmesini vasiyet eden Fındiriskî yaklaşık seksen yaşında İsfahan'da vefat etti. Aynı şehirdeki Taht-ı Fülâd ve Tekiyye-i Mîr de denilen Baba Rükneddin Mezarlığı'na defnedildi. Mezarı zamanla bölge halkı için bir ziyaret yeri haline gelmiştir.

Fındiriskî'nin, çeşitli felsefî disiplinler yanında özellikle geometri, kimya ve matematikte uzman olduğu nakledilmekle birlikte bu konularla ilgili görüşleri bilinmemektedir. Canlı hayvan kesmek mecburiyetinde kalacağı endişesiyle hacca gitmekten kaçındığı şeklindeki rivayetler onun Hint kültüründen etkilendiğini göstermektedir. Dervişler gibi pejmürde kıyafetle gezmesinde de aynı kültürün rolü olabilir. Fındiriskî, Hint kültürüne duyduğu bu ilgi sonucunda Hint felsefesi ve mistisizminin önemli metinlerinden biri olan *Yoga-vasishtha* adlı eserle ilgili açıklamalar kaleme almıştır. Yaşadığı dönemde ilim çevrelerinde tanınmasına rağmen kendisinden sonrakilere etkisinin eserleri aracılığıyla değil, daha çok Muhammed Saîd Sermed, Molla Receb Ali Tebrîzî, Âgâ Hüseyin Hânsârî ve Muhakkık-ı Sebzevârî gibi talebeleri vasıtasıyla olduğu anlaşılmaktadır.

Fındiriskî, *Kaşide-i Yâ'iyye*'de ve Hint mistisizminin önemli eserlerinden birine yazdığı hâşiyede tasavvufî ve işrâkî görüşler ileri sürmüştür de öteki risâlelerinin muhtevassından onun İbn Sînâ geleneğine mensup olduğu anlaşılmaktadır. Fındiriskî ve talebelerinin, derslerinde İbn Sînâ'nın eserlerini okuttuklarına dair kaynaklarda geçen bilgiler de bunu desteklemektedir. Bunun bir gereği olarak, hareket kavramını işlediği

Filozofları Büyük İskender'in huzurunda gösteren bir minyatür (Firdevst, *Şâhnâme*. IÜ Ktp., FY, nr. 1406, vr. 98*)

risâlesinde bir yandan Tanrı'nın varlığını ispat yöntemlerinden biri olan hareket delilini kullanmakta, öte yandan da Şehâbeddin es-Sühreverdî'de "nûrânî örnekler" şeklini alan Eflâtun'un idealer düşüncesine varlığın izahında ihtiyaç bulunmadığını savunmaktadır. Aynı şekilde, İbn Sînâ ve Sühreverdî geleneklerine bağlı filozoflar arasında önemli tartışmalara konu olan, zât ve zâtide teşkil'in mümkün olup olmadığına dair tartışmalarda İbn Sînâ'nın görüşünü benimsemektedir. Buna göre, içine aldığı tikellerin tümüne aynı şekilde tetabuk eden tümellere "mütevâtî", bu kapsayışın öncelik-sonralık, şiddet-zayıflık vb. açılardan farklılık arzettiği tümellere ise "müşekkek" denilmektedir. İbn Sînâ bu anlamda teşkilin mahiyetlerde bulunmadığını, Sühreverdî ise bulunduğunu savunmuştur. Fındiriskî, Molla Muzaffer Kâşânî'nin bu konuyla ilgili sorusuna teşkilin zâtîlerde, dolayısıyla mahiyetlerde de bulunduğu cevabını vererek İbn Sînâ geleneğini devam ettirmiştir.

İnsanın küçük âlem, âlemin de büyük insan olduğu şeklindeki stoa felsefesinden gelen, daha çok bâtinî ve tasavvuf çevrelerinde ilgi uyandıran benzetmeye Fındiriskî de başvurmuştur. Ona göre her organın bir görevi bulunduğu gibi her insanın da bir işi, bir sanatı olmalıdır. "Sanat" kelimesine, belirli bir konuda özel bir gaye için yapılan bütün faaliyetleri içine alacak şekilde geniş bir anlam veren Fındiriskî sanatların konusunun tümel veya tikel olabileceğini, gayelerinin ise ya konusunun iyileştirilmesi (salâh) veya bozulması (fesâd), ya da bunlardan ikisinin de dışında olacağını ifade etmektedir. Sanatları gayeleri, konuları, iyi ve kötü, faydalı ve faydasız oluşlarına göre çeşitli açılardan izah ve tasnif etmektedir. Bu sınıflandırmalarda küllî varlık ve olgular konu edinen, ayrıca fâilini bu konuyu mükemmelleştirmeye yönelten meslek en üstün sanattır; peygamberlik, imamlık, müctehidlik ve filozofluk bu gruba girer. Yine konusu küllî olmakla birlikte fâilini bu hususta tahribat yapmaya sevkeden meşguliyetler de vardır. Fındiriskî bu gruba inançsızlar (mülhid), ibâhîler, zâlim halifeler, bid'atçılar ve sofistlerin faaliyetlerini örnek gösterir. Çünkü bunlar evrensel düzenin üzerinde kurulduğu nübüvvet, hilâfet, ictihad ve felsefeyi yıkmayı gaye edinmişlerdir; bu yüzden de insanların en kötüleridir. İnsanların meşgul oldukları sanatlar bu şekilde tasnif

edilirken bunlara bir yandan ahlâkî değer hükümleri yüklenmekte, öte yandan da kötü kabul edilenler için tedavi yolları gösterilmektedir. Bundan dolayı, gayeleri kötülük olan mülhid vb. kişilerin tedavisini siyasî otoriteye ve müctehidlere havale ederek onların ortadan kaldırılmasını öğütlemektedir. Diğer taraftan bu tasnifte filozof ve müctehid gibi kişilerin peygamberlerle aynı grupta anılması, bunların toplum tabakaları içindeki yerini ve derecesini tesbite yöneliktir. Ayrıca her grubun kendi içinde gizli bir derecelenmesinin söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Fındiriskî'nin kendisi, belki de böyle bir sorun çıkabileceğinin farkında olduğu için, sanatlarla ilgili görüşlerine yer verdiği risâlesinde filozofla peygamberi çeşitli açılardan karşılaştırmaktadır. Ona göre filozoflar ilim ve amelde yanlış yapabilirler, buna karşılık peygamberler hata etmezler; filozofların bilgi kaynağı düşünce ve amel, peygamberlerinki ise vahiy ve ilhamdır. Nübüvvet ve (Şîa'ya göre) imâmîtin müktesep olmamasına karşılık felsefe çalışılarak ve kazanılarak elde edilir. Peygamberlikle filozofluk arasında buna benzer önemli farkları sıralayan ve peygamberlerin ifade ettikleri bilgilerle diğer bilgi türleri arasında kesin bir ayırım gözetken Fındiriskî, bu görüşleriyle konu etrafında İslâm felsefesine zaman zaman yöneltilen eleştirilerin yanlışlığını belirtmiş olmakta, ayrıca Fârâbî ve İbn Sînâ'nın görüşlerini benimseyen felsefecilerin bu konuyu nasıl anladıklarına bir örnek teşkil etmektedir.

Eserleri. Arapça ve Farsça yazan Fındiriskî'ye nisbet edilen bazı eserlerin nüshaları tesbit edilememiştir. Eserlerinin önemlileri şunlardır: 1. *Risâle-i Şinâ'îyye*. *Ḥakā'îku's-şinâ'î*, *Şinâ'î'ul-ḥakā'îk* ve *Şinâ'îyye* gibi adlarla da anılan bu risâle Farsça yazılmış olup yirmi dört bölüm ve bir sonuçtan oluşur. Çeşitli sanat ve ilimlerin tarifleri, faydaları, halkın sanatları ve ilimleri öğrenmeye teşvik edilmesi, varlık mertebeleri gibi konuları ihtiva eder. Çeşitli yazma nüshaları bulunan risâle (Dânişpejuh, *Fihrist-i Mikrofilmhâ-yi Kitâbhâne-i Merkezî-yi Dânişgâh-ı Tahrân*, s. 567, 624, 671; a.mlf., *Fihrist-i Mikrofilmhâ-yi Kitâbhâne-i Merkezî vü Merkez-i Esnâd-ı Dânişgâh-ı Tahrân*, s. 19; Münzevî, I, 661-662) önce Hindistan'da (1267, taş basması), daha sonra Tahrân'da Ali Ekber-i Şehâbî'nin notlarıyla (1317 hş.) basılmıştır. Son olarak Seyyid Celâleddin Âştîyânî tarafından seçmeler

halinde yayımlanmıştır (*Müntehabât ez Âşâr-ı Hükemâ-yi İllâhî-yi İrân* içinde, I, 63-80). Eseri Muhammed Takî Nasîr-i Tûsî Arapça'ya çevirmiştir (Dânişpejuh, *Fihrist-i Nüşhahâ-yi Ḥaḥḥî-yi Kitâbhâne-i Dânişkede-i Hukûk*, s. 437). 2. *Ḳaşıde-i Yâ'îyye*. Fındiriskî'nin en ünlü eseri olan bu Farsça kaside felsefî ve tasavvufî bir mahiyet taşımakta olup meşhur şair Nâsir-ı Hüsverevî taklit ederek ve ona cevap olmak üzere yazılmıştır. Bazı nüshaları bulunan bu eser de (Dânişpejuh, *Fihrist-i Mikrofilmhâ-yi Kitâbhâne-i Merkezî-yi Dânişgâh-ı Tahrân*, s. 163) basılmıştır (Tahrân 1352 hş.). *Ḳaşıde-i Yâ'îyye*, Seyyid Muhammed Sâlih Halhâlî ve Molla Abbas ed-Dârâbî tarafından şerhedilmiştir (bu şerhlerin çeşitli tarihlerdeki baskıları için bk. Hânâbâ, II, 3245; Tahrânî, *ez-Zer'â*, IX/3, 850; XIV, 15). Risâle Seyyid Hüseyin Nasr tarafından kısmen İngilizce'ye çevrilmiş, bu tecrümeden de Türkçe'ye aktarılmıştır (Nasr, *İslâm Düşüncesi Tarihi* içinde, III, 143-145). 3. *Risâle fi'l-ḥareke*. *Maḳûletü'l-ḥareke ve't-taḥḳîku fihâ* adıyla da anılan Arapça bir risâledir. Eserde her hareketin tek yaratıcı olan ilk hareket ettiriciye geri döndüğü belirtilmekte ve Eflâtun'un savunduğu idealer reddedilmektedir. Risâle Âştîyânî tarafından seçmeler halinde yayımlanmıştır (*Müntehabât ez Âşâr-ı Hükemâ-yi İllâhî-yi İrân* içinde, I, 81-87). 4. *Risâle der Teşkil*. *Cevâb-ı Su'âlât-ı Muzaffer-i Kâşânî* adıyla da anılmaktadır. Molla Muzaffer Kâşânî adlı bir şahsın sorduğu sorulara Fındiriskî'nin verdiği cevapları ihtiva eden bu Farsça risâle zâtîlerde (tümel kavramlarda) teşkilin mümkün olup olmadığı hakkındadır. Eser Âştîyânî tarafından seçmeler halinde yayımlanmıştır (a.g.e. içinde, I, 90-94). 5. *Hâşiye-i Cög*. Hint mistisizmi ve felsefesiyle ilgili, *Mahâ-Ramâyana* ve *Vasishtha Ramâyana* adlarıyla da anılan *Yoga-Vasishtha* adlı Sanskritçe eserden yine aynı dilde *Laghu-yoga-vasishtha* adıyla yapılan özet, Ekber Şah zamanında Nizâmeddin Pânîpetî tarafından Farsça'ya çevrilmiş ve bu esere Fındiriskî Farsça hâşiyeler yazmıştır. Bu hâşiyeye dolayısıyla müellif İslâm dünyasındaki Hindistan uzmanlarından biri olarak değerlendirilmektedir. Fındiriskî'nin eseri *Şerḥ-i Cög* olarak da anılır.

Fındiriskî'nin bunlardan başka *Uşûlü'l-fuşûl*, *Taḥḳîku'l-mezelle*, *Risâle der kîmyâ*, *Kitâb fi't-tefsîr*, *Risâle fi ḥakîkati'l-vücûd*, *Risâle fi'l-maḳûlât-ü'l-âşr*, *Risâle fi irtibâti'l-ḥadîş bi'l-ḳadîm*, *Müntehab-ı Cög*, *Ferheng-i*

Côg, Dîvân ve Târîh-i Şafeviyye adlı eserleri olduğu belirtilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Findiriski, *Risâle-i Şinâ'îyye* (nşr. Seyyid Celâleddin Aştîyânî, *Müntehabâtî ez Âşâr-ı Hükemâ-yi İlahî-yi İrân* içinde), Tahran 1972, I, 63-80; a.mlf., *Risâle fi'l-hareke* (a.e. içinde), I, 81-87; a.mlf., *Risâle der Teşkîk* (a.e. içinde), I, 90-94; a.mlf., *Kaşîde-i Yâ'îyye* (M. Hasan ez-Zenûzî, *Riyâzû'l-cenne* içinde, nşr. Ali Refîî), Kum 1412, I, 516-519; M. Tâhir-i Nasrâbâdî, *Tezkire* (nşr. Vâhid-i Destgirdî), Tahran 1317 hş., s. 153-154; Keyhüsrev-i İsfendiyâr, *Debistân-i Mezâhib* (nşr. Rahîm Rîzâzâde Melik), Tahran 1362 hş., I, 47, 215, 337-338; II, 206-207; Lutf Ali Beg, *Âteşkede* (nşr. Seyyid Ca'fer-i Şehîdî), Tahran 1337 hş., s. 157; Abdullâh Efendi el-İsfahânî, *Riyâzû'l-'ulemâ'* (nşr. Seyyid Ahmed el-Hüseynî), Kum 1401, V, 499-502; Hidâyet, *Riyâzû'l-'arîfn*, Tahran 1305, s. 166; M. Hasan ez-Zenûzî, *Riyâzû'l-cenne* (nşr. Ali Refîî), Kum 1412, I, 515-521; Abbas el-Kummî, *el-Künâ ve'l-eklâb*, Beyrut 1983, III, 35-36; Hânsârî, *Ravzâtü'l-cennât*, I, 246; II, 68, 354-355; M. Ali Terbiyet, *Dânişmendân-ı Azerbaycân*, Tahran 1314, s. 216; Browne, *LHP*, IV, 257-258; M. Takî Dânişpejuh, *Fihrist-i Nüşhâhâ-yi Hatfî-yi Kitâbhâne-i Dânişkede-i Hukûk ve 'Ulûm-ı Siyâs ve İktisâdî-yi Dânişgâh-ı Tahrân*, Tahran 1961, s. 173-437; a.mlf., *Fihrist-i Mikroflmhâ-yi Kitâbhâne-i Merkezî-yi Dânişgâh-ı Tahrân*, Tahran 1348 hş., s. 567, 613, 624, 671, 746; a.mlf., *Fihrist-i Mikroflmhâ-yi Kitâbhâne-i Merkezî ü Merkez-i Esnâd-ı Dânişgâh-ı Tahrân*, Tahran 1363 hş., s. 19, 117, 257; Münzevî, *Fihrist*, I, 661-663; II, 749, 1245-1247; Seyyid Celâleddin Aştîyânî, *eş-Şevâhidü'r-rubûbiyye*, Meşhed 1967, Giriş, s. 86-95; a.mlf., *Müntehabâtî ez Âşâr-ı Hükemâ-yi İlahî-yi İrân*, Tahran 1972, I, 62-97; H. Corbin, "Mîr Fendereski", a.e., I, 31-47; a.mlf., *History of Islamic Philosophy* (trc. L. Sherrard), London 1993, s. 276, 277, 332, 340-342, 350; Hânbâbâ, *Fihrist*, II, 3245; M. Fişârekî, "Mîr Findiriski", *Çeşnâme-i Muhammed Pervin Günâbâdî* (ed. M. Ebû'l-Kâsimî), Tahran 1975, s. 343-358; Ali Asgar-ı Halebî, *Târîh-i Felâsife-i İrânî ez Âğâz-ı İslâm tâ İmrûz*, Tahran 1361, s. 521-523; A'yânü's-Şî'a, II, 403; Âgâ Büzürg-ı Tahrânî, *eş-Zer'â ilâ teşâni'î's-Şî'a*, Beyrut 1403/1983, III, 485; VI, 395; VII, 341; IX/1, s. 48; IX/3, s. 849-850; XI, 148; XIV, 15; XVIII, 58, 196; a.mlf., *Tabakâtü a'lâmî's-Şî'a*, Meşhed 1404, I/2, s. 886; Safâ, *Edebiyyât*, V, 287, 310-314; Abdullâh Ni'met, *Felâsifetü's-Şî'a hayâtühüm ve ârâ'ühüm*, Beyrut 1987, s. 112-113; Seyyid Hüseyin Nasr, "İsfahan Okulu" (trc. Mustafa Armağan), *İslâm Düşüncesi Tarihi* (ed. M. M. Şerif), İstanbul 1991, III, 142-146; a.mlf., "Findiriski", *El² Suppl.* (İng.). s. 308-309; Seyyid Ali Muvessî Behbehânî, *Hakîm-i Esterâbâd Mîr Dâmâd*, Tahran 1370 hş., s. 58, 303; M. Ali Müderris, *Reyhânetü'l-edeb*, Tebriz, ts. (Kitâbfürûşî-yi Hayyâm), IV, 357-360; Fethullah-ı Müctebâî, "Mîr Findiriski in India", *Mağâlât ve Berresihâ*, sy. 38-39, Tahran 1983, s. 59-68; a.mlf., "Ebû'l-Kâsim-ı Findiriski", *DMBİ*, VI, 169-173; Dihhudâ, *Lugâtname*, II, 764.

HARUN ANAY

FİNLANDIYA

Kuzey Avrupa'da ülke.

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

II. TARİH

III. ÜLKEDE İSLÂMİYET

IV. FİNLANDIYA'DA

İSLÂM ARAŞTIRMALARI

Baltık denizinin kuzey kolu Botni körfeziyle doğu kolu Fin körfezi arasında başlayarak kuzeye doğru uzanır. Tek meclisli, çok partili parlamenter rejimle yönetilen Finlandiya Cumhuriyeti'nin (Fince adı Suomen Tasavalta) yüzölçümü 338.145 km², nüfusu 5.058.000 (1993), başşehri Helsinki (501.741) ve nüfusu 100.000'i aşan öteki şehirleri Espoo (178.899), Tampere (175.202), Turku (160.320), Vantaa'dır (159.462).

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

Ülke toprakları yüzey şekilleri açısından sade bir görünüşe sahiptir. Bunun sebebi, jeolojinin dördüncü zamanının başlarında buraları kaplayan büyük buzul örtüsünün daha eski dönemlerde oluşan araziye aşındırarak hafif engebeli bir duruma getirmesidir. Finlandiya'nın coğrafyasına damgasını vuran çok sayıda göl de söz konusu buzulların hareketi ve erimesiyle ortaya çıkmıştır. Yine buzul örtüsünün kuzeye doğru çekilmesi sırasında bıraktığı "moren depoları" da güneydeki birbirlerinden yaklaşık 20 km. mesafede bulunan ve yükseklikleri 100 metreyi geçmeyen iki alçak tepe sırasını meydana getirmiştir. Arazinin yüksekliği güneyden kuzeye doğru artar ve Laponya'daki Haltia tepesiyle (1324 m.) en yüksek noktasına ulaşır. Buzullar sadece iç kesimlerin yüzeyine son şeklini vermekle kalmamış, kıyıların da karalar içine sokulan fiyordlar vasıtasıyla şekillenmesine sebep olmuştur; bu dantel gibi işlenmiş kıyıların önünde de irili ufaklı binlerce ada bulunmaktadır.

Bir kuzey ülkesi olmasına rağmen Finlandiya'da Atlas Okyanusu'nun etkisiyle nisbeten ılıman bir iklim hüküm sürer. Ülke toprakları her ne kadar kış mevsiminde kalın bir kar ve buz örtüsünün altında kalırsa da en soğuk ay ortalamaları kuzeyde -15, güneyde ise -7 derecenin altına inmez. Yağış miktarı güneyden kuzeye doğru azalır ve güneyde 700 mm. olan yıllık ortalama kuzeyde 400 milimetreye kadar düşer.

Finlandiya, sayısı 60.000'e yaklaşan göllerinin çokluğuyla ün salmış ve "göl-

ler memleketi" diye tanınmıştır. Siğ ve kıyıları çok girintili çıkıntılı olan bu göller, çeşitli akarsu ve kanallarla gruplar halinde birbirine bağlanarak büyük bir sistem teşkil eder. Ülkedeki nehirler kırsaldır. Doğal bitki örtüsü gür olup toprakların yaklaşık üçte ikisi, çoğu çam cinslerinden ve öteki iğne yapraklı ağaçlardan (lâdin ve köknar gibi) meydana gelen ormanlarla kaplıdır.

1993 istatistiklerine göre Finlandiya'da km² başına düşen nüfus yoğunluğu 16,5'tir; bu oran sanayiye ileri gitmiş güney bölgesinde 47'ye çıkarken تنها kuzey bölgesinde 9'a iner. Ülke nüfusunun dörtte birine yakın bir kısmı (% 23'ü) Helsinki (% 10), Espoo, Tampere, Turku ve Vantaa'nın oluşturduğu beş büyük şehirde yaşar. Fince ve İsveççe'nin resmî dil olduğu ülkede Fince konuşanlar nüfusun % 93,5'ini, İsveççe konuşanlar ise % 5,9'unu teşkil ederler. Halkın büyük çoğunluğu (% 88,1) Lutherçiler'den, geriye kalanı Ortodoks (% 1,1) ve herhangi bir kiliseye bağlı olmayanlardan (% 9,9) meydana gelir.

Finlandiya'nın ekonomisi esas itibarıyla orman ürünlerine ve bunları işleyen sanayiye dayanır; bundan dolayı Finler kendilerine bu kadar gelir sağlayan ormanlara "yeşil altın" adını verirler. Orman işletmeciliğinin en fazla geliştiği bölge, ülkenin güneyindeki Kymi ırmağının çevresinde yer alan kesimdir. İşlenmiş ve yarı işlenmiş orman ürünleri su yollarının sağladığı ucuz ulaşım imkânlarından faydalanılarak belli merkezlerde toplanır ve ihraç edilir. Orman endüstrisinin başlıca ürünleri kereste, kontrplak, kâğıt hamuru, selüloz, kâğıt ve kibrittir. Finlandiya Batı Avrupa ülkelerinin en büyük kâğıt kaynağıdır; özellikle İngiltere kullandığı kâğıdın büyük bir kısmını buradan alır. Ülkede endüstrileşmenin çeşitlenmesini engelleyen en önemli faktör yeraltı kaynaklarının zengin olmayışıdır; doğu taraflarında çıkarılan bakır ve çinkodan başka önemli bir maden cevheri bulunmamaktadır. Diğer önemli ekonomik faaliyet hayvancılıktır. Ülkede en fazla sığır (1990'da 1.315.000 baş), domuz (1.290.000 baş) ve kuzeyde yaşayan Laponlar tarafından da ren geviği (240.000 kadar) beslenir. Ayrıca Baltık denizinde balıkçılık yapılır. Finlandiya'da toprakların sadece % 9'unun ekime elverişli olması sebebiyle ziraat imkânları son derece kısıtlıdır. Daha çok ülkenin güneydoğusuna inhisar eden tarım alanının % 40'ında ot yetiştirilmek-